

سخن سردبیر

نکات مهم در پذیرش داوری مقالات و انواع داوری مقالات

دکتر علی رشیدی پور

دانشگاه علوم پزشکی سمنان، مرکز تحقیقات فیزیولوژی و سردبیر مجله کومش

بعد از سال‌ها فعالیت به عنوان سردبیر مجله کومش و کسب تجربیات ارزنده در این زمینه، باید صادقانه بیان کنم که سردبیری یک مجله علمی، یک مسئولیت سنگین و پر استرس است. داوری دقیق و به موقع مقالات، انتشار به موقع مجله، توجه به کیفیت مقالات، ایندکس کردن مجله در سایت‌های معتبر و ... همگی حاکی از وظیفه سنگین سردبیر، شورای سردبیری و کادر فنی یک مجله است. یکی از چالش‌های بزرگ سردبیران مجلات، به ویژه در کشور ما داوری مقالات است. کم بودن داوران با تجربه، تاخیر در داوری، کیفیت داوری و ... مشکلات اصلی بخش داوری مقالات است. بدون شک، داوری مقالات تحقیقاتی مجلات، یک کار حرفه‌ای ارزشمند و مهم است که نقش کلیدی در ارزیابی دقیق یک کار تحقیقاتی و یافته‌های آن و در نتیجه کیفیت مقالات منتشر شده دارد. بنابراین، کسانی که داوری یک مقاله را قبول می‌کنند باید نکات کلیدی زیر را رعایت کنند. این نکات عمدتاً برگرفته از بخش داوری همتای (Peer review) ناشر Elsevier به عنوان یک ناشر حرفه‌ای و مشهور مجلات علمی در دنیا است. علاوه بر این، به انواع داوری مقالات نیز اشاره‌ای مختصر می‌شود.

نکات مهم مورد توجه داوران

۱- اطمینان کامل از انطباق مقاله ارسالی برای داوری با زمینه و تجارب تحقیقاتی

ممکن است سردبیران با جزئیات فعالیت‌های تحقیقاتی داور، آشنا نباشند و فقط ممکن است آشنایی کلی با حوزه تحقیقاتی داور داشته باشند. بنابراین، داوران باید دعوت داوری مقالاتی را بپذیرند که دقیقاً در راستا و منطبق با کار تحقیقاتی آن‌ها باشد.

۲- اجتناب از تضارب منافع احتمالی

تضاد منافع نباید ضرورتاً یک نفر را از فرایند داوری حذف نماید ولی مطلع نمودن سردبیر از این موضوع، به تصمیم آگاهانه سردبیر کمک می‌کند. برای مثال، اگر شما در همان گروه، مرکز، یا سازمانی کار می‌کنید که مقاله متعلق به همان جا است، یا قبلاً با نویسنده مقاله، مقالات مشترک چاپ کردید یا ارتباط مالی و حرفه‌ای با مقاله ارسالی دارید، همه این موارد باید به سردبیر اطلاع داده شود.

۳- داشتن زمان کافی

داوری یک مقاله تحقیقاتی، زمان بر است. زمان مورد نیاز می‌تواند با توجه به ضوابط مجله و نوع مقاله بسیار متنوع باشد ولی به طور متوسط، داوری هر مقاله حدود ۵ ساعت زمان نیاز دارد. بنابراین، اگر شما زمان کافی برای داوری مقاله قبل از فرا رسیدن تاریخ نهایی ارسال نتیجه داوری ندارید بهتر است از پذیرفتن داوری مقاله خودداری فرمایید.

۴- توجه به اهمیت پذیرش دعوت داوری و تاریخ‌های پاسخ‌گویی

حداکثر زمان داوری مقالات، به نوع مجله بستگی دارد (معمولاً ۴ هفته است). سردبیران، همراه با ارسال دعوت نامه به زمان نیز اشاره می‌کنند. سردبیران بسیار خوشحال خواهند شد که ظرف یک یا دو روز، به دعوت ایشان برای داوری مقاله پاسخ دهند. عدم پذیرش داوری، هیچ‌گونه ایرادی یا پی‌آمدی ندارد. چنانچه یک داور به زمان بیشتری برای داوری نیاز دارد، باید موضوع را به اطلاع سردبیر برساند. سردبیر ممکن است فرصت بیشتری در اختیار قرار دهد (بویژه برای مقالات کاملاً تخصصی که پیدا کردن داور سخت است) یا از شما، درخواست معرفی داور دیگری داشته باشد. به طور کلی، اگر یک داور در بازه زمانی مشخص شده قادر به داوری مقاله نیست، باید از پذیرش داوری مقالات اجتناب نماید.

انواع داوری مقالات

داوری یک سو کور (Single blind review): در این نوع داوری، نام داوران برای نویسندگان مشخص نیست. این روش، رایج ترین روش داوری مقالات است.

مزایا: گمنام بودن داور این اجازه را می دهد که تصمیم گیری در باره مقاله به صورت مستقل انجام گیرد و از نویسندگان متاثر نشود.

معایب: نویسندگان احساس ترس می کنند که داورانی که در همان زمینه کار می کنند مقاله را رد کنند تا چاپ آن به تاخیر بیفتد و آنها بتوانند همان کار را زودتر چاپ کنند. همچنین، داوران ممکن است از گمنامیشان استفاده کنند و نظرها و ارزیابی غیر دقیق و غیر عملی در مورد کارهای نویسندگان ارایه دهند.

داوری دو سو کور (Double blind review): هم نویسندگان و هم داوران، گمنام هستند (در ایران، عمدتاً این روش است).

مزایا: ناشناس ماندن نویسنده، از هرگونه تورش داور (برای مثال، در مورد کشور نویسنده، یا یک کار اختلاف برانگیز قبلی) جلوگیری می کند. همچنین، مقالات داوران برجسته، صرفاً بر اساس محتوی مقاله تا شهرت نویسنده داوری میشود. معایب: مشخص نیست که آیا مقاله واقعا می تواند همیشه، بویژه در حوزه های کاملاً تخصصی کور بماند. داوران می توانند نویسندگان را بر اساس سبک مقاله، موضوع مقاله و خود ارجایی تشخیص بدهند.

داوری باز (Open review): هم نویسندگان و هم داوران، مشخص هستند.

مزایا: بعضی از دانشمندان معتقدند که این نوع داوری، بهترین شکل داوری برای جلوگیری از توصیه های غیر ضروری و توقف سرقت ادبی است و همزمان داوری مشفقانه و عادلانه را گسترش می دهد.

معایب: بعضی ها معتقدند که این نوع داوری، خیلی واقعی نیست زیرا ادب و احترام یا ترس از مواخذه های بعدی سبب می شود که داوران نظرات واقعی خودشان را بیان نکنند. برای مثال، داوران جوان ممکن است از ترس به خطر افتادن آینده شغلی، نظرات واقعی خویش در مورد مقالات نویسندگان مشهور، را بیان نکنند. مطالعات مستقل از این نظر تا حدودی حمایت می کنند.